

Van: College van B&W

Aan: Gemeenteraad

Betreft: Reactie motie D66 2022-20-17

Datum: 23-10-2023

Inleiding

Op 12 december 2022 nam u een motie aan over het instellen van een mediafonds. In deze notitie komen we hierop terug. De achtergrond van de motie is een verschraving van de lokale journalistiek en de behoefte om de lokale politiek zichtbaarder te maken in het nieuws. De zoektocht naar een stagiair of student die deze vraag zou kunnen onderzoeken heeft uiteindelijk niets opgeleverd. Team Communicatie heeft daarom zelf onderzoek gedaan naar de haalbaarheid en het effect van een mediafonds. Hierdoor is het antwoord later opgeleverd dan beoogd. Bijgaand treft u de bevindingen aan van een mediafonds.

D66 vraagt in haar motie het volgende:

1. de mogelijkheden in kaart te brengen die er zijn om de lokale journalistiek te bevorderen, waarbij de onafhankelijkheid ervan gewaarborgd moet zijn;
2. in elk geval onderzoek te doen naar de haalbaarheid van het oprichten van een mediafonds, met als insteek dat journalisten en mediaorganisaties een subsidie kunnen aanvragen ter financiering van een journalistiek project; dit met als uitgangspunt de kwaliteitsjournalistiek van lokale en regionale media in Noordoostpolder te stimuleren en zo bij te dragen aan een goed geïnformeerde samenleving;
3. bij het in kaart brengen van de mogelijkheden van het oprichten van een mediafonds ook moet worden bekeken of dit, behalve door de gemeente, wellicht door externe partijen gefinancierd kan worden;
4. de bevindingen uiterlijk voor het zomerreces van 2023 aan de gemeenteraad terug te koppelen, indien mogelijk met (een conceptversie van) een plan

Samenvatting

Goede lokale journalistiek kan zeker een positieve invloed hebben op een florerende democratie. Wij begrijpen de behoefte aan betere informatievoorziening aan onze inwoners. Het is echter de vraag of een mediafonds het juiste instrument is en voldoende effect heeft op impactvolle lokale journalistiek. Een mediafonds zoals bedoeld in de motie vraagt om een heldere doelstelling en duidelijke kaders. De tekst in de motie is onvoldoende scherp om duidelijkheid te scheppen in hoeverre een mediafonds bijdraagt aan de doelstelling van D66. Daarom geven wij hieronder onze samenvatting op basis van het gevoerde debat en de tekst van de motie.

- 1) Een mediafonds ten behoeve van onderzoeksjournalistiek levert in de context van onze plattelandsgemeente naar verwachting onvoldoende op
- 2) Het huidige lokale medialandschap is heel schraal
- 3) Er zijn meerdere bestaande fondsen voor dit doel
- 4) Er zijn weinig tot geen evaluaties bekend van bestaande mediafondsen die aantoonbare effecten laten zien op de gewenste doelstelling
- 5) Vanuit het communicatiebeleid doet gemeente Noordoostpolder al veel
- 6) Los van een mediafonds zijn er alternatieve mogelijkheden om de samenleving te informeren/betrekken bij de politiek

Voor Noordoostpolder lijkt een mediafonds daarom niet de juiste weg om de lokale journalistiek en daarmee de verbinding tussen samenleving en politiek te bevorderen. Verder uitwerking vindt u onderstaand.

Wat is een mediafonds?

We lichten eerst toe wat een mediafonds inhoudt. Een mediafonds is bedoeld om onafhankelijke, hoogwaardige lokale journalistiek te bevorderen. Het doel hiervan is om inwoners, bedrijven en organisaties beter te informeren over wat er speelt binnen de gemeente. Gelet op de tekst van de motie zou het in dit geval gaan om projecten in gemeente Noordoostpolder die zich lenen voor onderzoeksjournalistiek. Een andere invulling is ook mogelijk maar daar zou de raad dan eerst randvoorwaarden voor moeten scheppen.

Verdieping mediafonds (bron VNG)

Een mediafonds zorgt voor gerichte steun op kwetsbare onderdelen in de nieuwsvoorziening, zoals onderzoeksjournalistiek of journalistiek in wijken of bij specifieke doelgroepen. Lokale fondsen bestaan in Leiden, Groningen en Tilburg (en binnenkort Haarlem). Als een aparte institutie niet zinvol of mogelijk is, kan het ook via een subsidieregeling met een onafhankelijke beoordelingscommissie die B en W adviseert. Dit gebeurt in Amstelveen. Deze laatste constructie heeft niet de voorkeur van het VNG Expertiseteam.

Onlangs is een evaluatierapport verschenen van het Leids Mediafonds. Bij het Leidse model wordt ook gedacht aan een bijdrage van de provincie. Randvoorwaarden voor zo'n model zijn dat het gemeentebestuur op afstand blijft, er een ruime looptijd is met voldoende budget plus transparante en lichte procedures. Projectvoorstellen moeten journalistieke kwaliteit en diepgang kennen, een duidelijke relatie met de gemeente hebben en ook op impact (relevantie en bereik) sturen. Publicatie in bestaande media verdient de voorkeur. Bij zo'n fonds verdient het aanbeveling om jong talent te stimuleren en experimenten mogelijk te maken. Niet alleen gevestigde partijen zoals publieke omroepen moet kunnen meedingen maar ook particuliere of nieuwe spelers en freelancers. Dit is van belang omdat traditionele spelers in medialand vrijwel geen jonger publiek bereiken. Er is bovendien een verschuiving gaande van print naar digitaal en van betaald naar gratis nieuws. Samenwerking is aanbevelenswaardig maar geen verplichting.

Wat is nodig voor een mediafonds?

De vragen in de motie maken een verdere toelichting op de uitwerking wenselijk. Een mediafonds wordt betaald door de gemeente maar functioneert op afstand daarvan. De vorm is doorgaans een stichting met een onafhankelijk bestuur terzijde gestaan door meerdere adviseurs uit het vakgebied. Stichting en adviseurs beoordelen de aanvragen en de kwaliteit van het geleverde. Om een mediafonds van de grond te krijgen is het volgende nodig.

- Het oprichten van een stichting en aanstellen van een stichtingsbestuur (bezoldigd)*
- Een adviesraad (bezoldigd)*
- Een (subsidie) startkapitaal van 50.000 euro (afgeleid van andere gemeenten qua omvang)
- Langdurige investering

*Bezoldiging van stichtingsbestuur en adviesraad wordt aanbevolen om continuïteit en kwaliteit op langere termijn te waarborgen.

Financiering van een mediafonds gebeurt bij alle ons bekende fondsen doorgaans in de vorm van subsidie. Per aanvraag wordt een bedrag toegekend. Dit gebeurt na goedkeuring van een project door een onafhankelijk bestuur. De subsidiepot wordt gevuld door de gemeente en eventueel de provincie (Alleen Zuid Holland, Noord-Brabant en Groningen doen dit). Provincie Flevoland kent geen voorziening hiervoor. Particuliere funding kan alleen als het subsidieprincipe wordt losgelaten en een andere vorm van financiering wordt gevonden.

Ervaringen in het land

Er zijn voorbeelden bekend van redelijk tot goed functionerende mediafondsen. Arnhem, Leiden en Amstelveen bijvoorbeeld. Als we kijken naar de publicaties die met behulp van een mediafonds zijn gerealiseerd gaat het in vrijwel alle gevallen om grootstedelijke kwesties, persoonlijke portretten of historische onderwerpen. Onderwerpen die in lang niet alle gevallen raakvlakken hebben met politiek. Of bijdragen aan het bekend worden of oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Het zijn in veel gevallen 'nice to know' onderwerpen met weinig politieke of maatschappelijke urgentie. De doelstellingen per fonds zijn bovendien erg divers wat een goed vergelijk in functioneren niet eenvoudig maakt. We zien voorbeelden van fondsen waarbij tot en met de schoolkrant mee mag doen maar ook fondsen met de nadruk op andere mediatypen zoals podcast, vlog en video.

En in Noordoostpolder?

Ad 1. Een mediafonds levert onvoldoende op in Noordoostpolder

Op dit moment zijn er enkele (9) mediafondsen in werking. Met name in een paar grote steden in de randstad en een enkele in de provincie. Zij hebben een grotere doelgroep qua lezers en qua gebruikers van het fonds, de journalisten. In Noordoostpolder is het publiek veel kleiner, zijn er minder journalisten en is ook het aantal projecten dat zich leent voor onderzoeksjournalistiek beperkt.

Ad 2. Het huidige lokale medialandschap is schraal

Constateringen vanuit het lokale Medialandschap (bron VNG)

- Lokale media staan onder druk, kranten hebben te maken met steeds minder abonnees. Digitale verdienmodellen blijven achter
- Lokale omroepen verkeren in een financieel moeilijke positie en voldoen vaak niet aan de voorwaarden van de NLPO (stichting Nederlandse Lokale Publieke Omroepen)
- Een sterke afname van het aantal huis-aan-huisbladen. Vooral ouder leespubliek
- Online nieuws is kwetsbaar en weinig stabiel
- Het online gebruik van nieuws neemt weliswaar sterk toe maar biedt weinig verdieping en achtergronden
- Het aantal journalisten bij lokale media neemt sterk af. Vooral in kleinere gemeenten is de journalistieke aandacht voor de lokale politiek beperkt
- Algoritmes en verbubbeling van het aanbod zorgt voor zeer selectieve mediaconsumptie, met name onder jongeren

Achtergronden bij het lokale medialandschap

In steeds meer gemeenten wordt de rol van de journalistiek marginaal. Onderzoeken van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (2015) bevestigen dit. Maar ook cijfers over de omvang van lokale en regionale redacties die de beroepsvereniging van journalisten bijhoudt, spreken volgens haar boekdelen. Bij regionale dagbladredacties werken 50% minder journalisten dan 20 jaar geleden, bij de huis-aan-huisbladen werkt bijna geen enkele journalist in dienstverband meer en de freelancers, die nu lokaal verslag doen, ontvangen daarvoor amateurtarieven. In sommige grote steden in Nederland, zoals Almere, is überhaupt geen journalistieke redactie van redelijke omvang meer te vinden.

De verwachting dat we de journalistiek terugkrijgen in de raadszaal is daarmee niet realistisch. Ook sluiten de media vaak niet meer aan bij de behoeften aan nieuwsgaring van veel mensen. Zij zoeken op hun eigen moment, via hun eigen zoektermen, naar informatie die zij zelf interessant vinden.

Media in Noordoostpolder

De drie belangrijkste mediapartijen in het lokale speelveld zijn Omroep Flevoland, De Stentor en huis aan huisblad De Noordoostpolder.

De mogelijkheden om lokale journalistiek bij deze partijen te bevorderen zijn in onze ogen beperkt. Omroep Flevoland doet haar best om luis in de pels te zijn. We zien een neiging naar politieke en bestuurlijke 'hete hangijzers'. In hun jaarverslag van 2021 maken ze melding van twee onderzoeksprojecten. Hun tijd wordt verdeeld over zes gemeenten en de provincie. Vanwege bezuinigingen moeten zij het nieuws met steeds minder mensen maken. Zij maken daarin wel hun eigen onafhankelijke keuzes.

De Stentor heeft geen vaste journalist meer voor de Noordoostpolder. Noordoostpolder wordt bediend vanuit Kampen en Zwolle. Capaciteit van lokale redacties is minimaal.

De Noordoostpolder heeft na het vertrek van Cees Walinga dit jaar geen eigen journalist meer voor Noordoostpolder. Artikelen worden gemaakt door lokale tekstschrijvers. Journalistieke capaciteit is er niet. Omroep Flevoland is feitelijk de enige partij die nog volledig eigen producties maakt. De overige twee partijen doen dit niet of slechts zeer incidenteel (De Stentor). De lokale omroepen houden zich niet met journalistiek bezig. Hooguit met minimale verslaggeving op de radio.

Gegeven de journalistieke situatie en capaciteit verwachten we dat een mediafonds niet gaat bijdragen aan (veel) meer onafhankelijke journalistieke producties. Er is eenvoudigweg geen capaciteit bij de media om deze producties te maken. Ook is het maar de vraag of wij als Noordoostpolder

binnen de kaders van een fonds voldoende interessante casuïstiek voorhanden hebben. De zaken die spelen worden vanuit de reguliere journalistieke rol wel opgepakt.

Ad 3. Er zijn al meerdere bestaande fondsen voor dit doel

Naast de mogelijkheid van een mediafonds zijn er reeds bestaande overheidsregelingen die de journalistiek ondersteunen. We noemen ze hierna.

Stimuleringsfonds voor de Journalistiek

Het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (SvdJ) stimuleert de kwaliteit, diversiteit en onafhankelijkheid van de journalistiek. Het fonds kan bijvoorbeeld kranten en opiniebladen ondersteunen, waarvan het bestaan in gevaar is. Ook steunt het fonds journalistieke websites. Daarnaast steunt het fonds vernieuwende projecten op terrein van pers en journalistiek. De bijdrage van het fonds is altijd tijdelijk, zodat de gesteunde journalistieke media niet afhankelijk worden van overheidssteun.

Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten

Het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (Fonds BJP) steunt journalisten die artikelen, reportages, journalistieke boeken en biografieën maken die veel tijd kosten. Het gaat om projecten die zoveel tijd kosten, dat zij zonder financiële hulp waarschijnlijk niet gemaakt worden.

Subsidie ministerie OCW

Omroep Flevoland treedt op als penvoerder voor het project ondersteuning regionale en lokale journalistiek en werkgelegenheid. Voor dit project is een subsidie verleend door het ministerie van OCW. Het project is voor extra journalistieke inzet op die plekken daar waar dit het hardst nodig is. Waar mogelijk wordt deze extra journalistieke inzet in samenwerking met lokale en/of streekomroepen gedaan. In totaal ging het in de aanvraag om 28 journalisten die gelijk worden verdeeld over zeven regionale omroepen. De regionale omroepen zorgen voor de coördinatie in hun regio en plaatsen de journalisten daar waar zij (in overleg met de lokale en/of streekomroepen) ze het hardst nodig achten. De looptijd van het project is één jaar en is gestart in 2021. In 2020 zijn de eerste voorbereidingen getroffen en is de werving van journalisten gestart. Met als resultaat dat per 1 februari 2021, 25 extra journalisten actief zijn waarvan een groot deel bij lokale omroepen. Omroep Flevoland heeft in 2021 in het kader van dit project 3 journalisten aangenomen. Deze journalisten zijn, onder coördinatie van Omroep Flevoland aan de slag gegaan in Lelystad, Almere en Dronten. De totale lasten van deze journalisten in 2021 zijn in de exploitatie opgenomen. Naast de personeelslasten heeft Omroep Flevoland de volledige opleidingskosten betaald voor de 25 journalisten. (bron: jaarverslag 2021 Omroep Flevoland)

Onderzoeksjournalistiek Omroep Flevoland

Op verschillende gebieden heeft Omroep Flevoland in 2021 onderzoek gedaan. Zo zijn er dossiers opgebouwd en gepubliceerd als het gaat om de e-mailbox affaire in Almere, de Floriade en een bedrijf op het bedrijventerrein in Lelystad. De e-mailboxen van bestuurders en medewerkers in Almere zijn verwijderd terwijl dit niet is toegestaan. Verder houdt de omroep continu de gang van zaken in de gaten als het gaat om de Floriade in Almere. De Floriade is in april 2022 geopend en met een extra subsidie van het SvdJ is het mogelijk om, samen met de lokale omroep 1Almere, een onderzoeksredactie specifiek research te doen waarbij met name gekeken wordt welke financiële risico's de gemeente loopt.

Ad 4. Gemeente Noordoostpolder doet al veel vanuit haar communicatiebeleid

Wij voeren een actief gemeentelijk communicatiebeleid om onze inwoners te informeren. Daarvoor zetten we de volgende middelen in:

Dagelijks via Social Media: Berichten die ons als gemeente aangaan worden dagelijks verspreid via Twitter, Facebook, Instagram en LinkedIn. Zij worden opgevolgd door het webcareteam waardoor interactie met de inwoners ontstaat. Dat gebeurt ook bij berichten die ons via deze kanalen bereiken. We stonden dit jaar in de landelijke top 3 van gemeenten die actief publiceren via social media kanalen (bron VNG)

Wekelijks via De Noordoostpolder: De wettelijke publicaties worden wekelijks gepubliceerd in de Noordoostpolder. Zowel in de fysieke krant als online.

Twee wekelijks via De Noordoostpolder: Verschijnt het gemeentenuws. Een of twee pagina's in de Noordoostpolder met daarin relevant nieuws voor onze inwoners, korte achtergrondinformatie of een call to action om gebruik te maken van regelingen e.d.

Persberichten: Nieuws, ontwikkelingen, aankondigingen e.d. worden via persberichten aan de media gestuurd. De pers wordt actief uitgenodigd bij relevante bijeenkomsten.

Openbare nota's: Alle openbare collegenota's worden elke donderdag naar de media gestuurd.

Website: Op onze website staat alle voor inwoners relevante informatie. Specifieke onderwerpen krijgen een eigen pagina waarnaar actief wordt verwezen. Denk hierbij aan recente voorbeelden als de Oekraïnepagina en het aanmeldcentrum Bant.

Subsidie: De lokale omroep ontvangt jaarlijks de wettelijk vastgestelde subsidie (26000 euro in 2021 en 2022).

Raad: De gemeenteraad heeft een raadsverslaggever die van elke vergadering kort verslag doet. Er is een 'gast van de raad', jeugdburgemeester, tafeltjesmarkt. De raad heeft eigen social mediakanalen en een vaste communicatiemedewerker. Raads- en commissievergaderingen zijn live te volgen.

Persvragen: we beantwoorden actief vragen vanuit de media en werken mee aan het invullen van vragenlijsten.

Ad 5. Alternatieve mogelijkheden om de samenleving te informeren over en te betrekken bij de lokale politiek

Een mediafonds is nogal eenzijdig. Het is gericht op het zenden van informatie. En gaat ervan uit dat mensen in dat nieuws geïnteresseerd zijn. Communicatie is tweezijdig. Raadsleden kunnen in hun volksvertegenwoordigende rol nog zichtbaarder zijn bij inwoners en ondernemers. Door werkbezoeken, mensen te bellen of te mailen, of bijvoorbeeld door activiteiten te bezoeken. Zichtbaarheid kan helpen om de drempel te verlagen richting de politiek. Het bevordert de wederzijdse interesse in elkaar.

Daarnaast bevorderen we participatie van inwoners bij gemeentelijke projecten. In besluitvormingsprocessen is het belangrijk dat we laten zien dat we luisteren naar onze inwoners. Onze afwegingen zijn transparant en we koppelen terug wat we hebben gehoord en tot welk besluit we zijn gekomen.